

личных проектов и подготовке мероприятий, направленных на налаживание польско-украинского диалога.

Ключевые слова: Богдан Осадчук, Ежи Гедройц, польско-украинское примирение, польско-украинские отношения.

The prominent Ukrainian political scientist and publicist, the champion of Polish-Ukrainian reconciliation Bohdan Osadchuk for decades collaborated with Jerzy Giedroyc – Polish émigré, the editor of journal “Kultura” that appeared in Paris in 1947-2000. They were tied by the matter of achievement of Polish-Ukrainian reconciliation and their cooperation consisted in B.Osadchuk’s contribution to “Kultura”, popularization of common ideas, preparation for events, development of different projects and arranging of Polish-Ukrainian affairs.

Key-words: Bohdan Osadchuk, Jerzy Giedroyc, “Kultura”, Polish-Ukrainian reconciliation, Polish-Ukrainian relationship.

УДК 324(477)+(438)

ББК 66.033

Христина Федорів

ЕВОЛЮЦІЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ НА ПРИКЛАДІ ВИБОРІВ ДО ПАРЛАМЕНТУ

У статті розкривається суть поняття виборчої системи, а також дослідження її характеристика еволюції виборчих систем України та Республіки Польщі.

Ключові слова: виборча система, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, змішана виборча система, виборчий округ, виборчий бар'єр, методи обчислення Д'ондта, Сейнт-Лагю.

Виборча система – це ключовий елемент політичної системи. Їй належить провідна роль у формуванні органів державної влади, оновленні політичної еліти, легітимації влади, а також відображення громадянських настроїв. У вузькому сенсі, це принципи проведення голосів виборців в депутатські мандати, при широкому розумінні, слід враховувати і окремо розглядати підсистеми всіх рівнів проведення виборів а аналізувати виборчу систему як елемент політичної системи [1, с.4].

Одним з основних принципів розвитку демократичного суспільства є принцип виборності влади. Події останніх років у політичному просторі Польщі й України (корупційні скандали, неможливість збереження коаліційної більшості, розпуск парламенту тощо) засвідчили про необхідність перегляду як конституційних принципів побудови політичної системи цих двох країн, так і змін у виборчому законодавстві.

Проблемою дослідження виборчих систем України та Республіки Польщі займалися такі дослідники й науковці: Л.Бучковський, І.Жданов, В.Мосієнко, Ю.Повинчак, Л.Харченко, також еволюцію виборчих систем ми можемо прослідкувати в нормативно-правових актах обох країн.

Відлік новітньої історії України та Польщі почався наприкінці ХХ ст. – у 1991 р. Україна отримала незалежність, 1989 р. у Польщі на парламентських виборах перемогла опозиційна партія і було скасовано комуністичний режим [10, с.35].

У березні 1990 року відбулися перші альтернативні вибори в історії Радянської України. Виборча система того часу, мала дві складові: перша – стосовно критерію обрання депутатів (вибори проводилися за мажоритарною системою в одномандатних округах у двох турах: у першому – для обрання була необхідна абсолютна більшість, у другому – відносна); друга – стосовно участі виборців у голосуванні.

Вибори до парламенту, що відбулися в березні 1994 року, проходили за новим законом, прийнятим на 8-й сесії Верховної Ради 18 листопада 1993 року, який: надавав право обирати всім громадянам, які досягли 18 років. “Депутатом може бути обраний громадянин України, який має право голосу, не молодший 25 років, і на день виборів

який проживав на території України не менше 2 останніх років” , обумовлював принцип “один виборець – один голос” , уперше кандидатам у депутати потрібно було подолати символічний бар’єр у вигляді збору 300 підписів виборців відповідного виборчого округу на свою підтримку.

Прийняття Конституції України 1996 року стало важливим етапом у розвитку і становленні українського виборчого законодавства. Розділ III спеціально присвячений регулюванню питань виборів та референдумів. Конституція України 1996 року не містить вказівок на виборчу систему, залишаючи це предметом регулювання спеціальними законами.

Виборча система наступних парламентських виборів, запроваджена Законом України від 14 жовтня 1997 р. “Про вибори народних депутатів” була уже змішаною, тобто 225 народних депутатів обирались за системою пропорційного представництва, інша половина – за мажоритарною. Пасивне виборче право надається громадянину України, який досяг 21 року і проживає на території України протягом останніх 5 років. Недержавне фінансування здійснюється за рахунок пожертвувань як фізичних, так і юридичних осіб. Вибори проводилися в єдиному загальнодержавному виборчому окрузі, з єдиним списком кандидатів від кожної партії і з голосуванням лише за список без преференцій. Встановлювався виборчий поріг у 4 відсотки від загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні. Розподіл мандатів здійснювався за методом найбільших остач.

Мажоритарна складова виборчої системи базувалася на принципі “перший отримує мандат”. Такий підхід спрощував виборчий процес, даючи змогу провести вибори в один тур.

Напередодні виборів 2002 року парламентарії також намагались змінити виборчу систему, проте вона залишилась не змінною. У новому Законі було вказано тривалість виборчої кампанії – 90 днів; склад дільничної виборчої комісії обов’язково (за наявності відповідних подань) включає по одному представнику від партії (блоку); внесення грошової застави замість збирання підписів на підтримку політичної партії (блоку) [8, с.46, 47].

Новою віхою в розвитку виборчої системи України стали парламентські вибори 2006 року, що стали першими проведеними виборами за пропорційним виборчим законом.

Новий виборчий закон був прийнятий в першому читанні на початку липня 2005 року, а остаточно 14 березня 2006 року. В ньому закріплювались такі положення як величина прохідного бар’єра (згідно з чинним Законом цей поріг встановлений на рівні 3%); голосування по загальнодержавному виборчому окрузі; “жорсткі” списки політичних партій (блоків) [6].

Позачергові вибори у вересні 2007 року проводилися на основі чинного Закону України “Про вибори народних депутатів України”.

Вибори до парламенту у 2012 р., скоріше за все, відбуватимуться за новими правилами. В.Янукович в Посланні до ВРУ запропонував народним обранцям своє бачення змін, які необхідно внести до виборчого законодавства, зокрема пропонувалось підвищити прохідний бар’єр до 5%, запровадити змішану систему, передбачити участь у виборах тільки партій, без блоків, та скасувати можливість голосувати “проти всіх” [9, с.11]. 17 листопада 2011 року Верховна Рада України прийняла новий закон про “Вибори народних депутатів” , в якому зазначаються вище перелічені положення.

Що стосується Польщі то перші демократичні вибори 1989 р. відбувались за мажоритарною системою абсолютної більшості, а з 1991р. запроваджено пропорційну виборчу систему, що змінювалась тільки кризь призму методів обчислення виборів.

Початок докорінних змін у системі польського виборчого законодавства був обумовлений процесом демократизації політичної системи країни в кінці 80-х років минулого століття. 7 квітня 1989 р. приймається Закон про вибори до Сейму Польської Народної Республіки в якому зазначено, що вибори повинні бути: загальні; рівні, прямі з таємним голосуванням, на основі переваги більшості (запроваджена мажоритарна система абсолютної більшості). Виборчим округом на виборах до Сенату була територія воєводства, на якій вибирали 2 сенаторів, винятком були Варшавське і Катовіцьке воєводства, які мали по 3 представники. Кандидатів на сенаторів могли висувати щонайменше 3000 виборців з відповідного виборчого округу.

Наступним нормативним актом, який визначав перебіг виборчого процесу на виборах депутатів Сейму, був Закон від 28 червня 1991 р. Істотною зміною, впровадженою положеннями виборчого Закону 1991 р., була заміна принципів абсолютної більшості пропорційною системою за версією Гейра-Німеєра стосовно розподілу мандатів в окрузі [2, с.79–80].

Згідно ст. 2 Закону, 391 з 460 представників обирали з окружних списків в 37 виборчих округах, які обіймали територію воєводства, які нараховували від 7 до 17 мандатів, а решту 69 – з так званих загальнопольських списків кандидатів, пов'язаних з окружними списками. Розподіл мандатів із загальнопольських списків не мав компенсаційного характеру. Його метою було привілеювання партій, які перейшли 5% бар'єр в масштабі країни чи отримали мандати у 5 і більше виборчих округах [14].

Вибори до Сенату, що відбулись у жовтні 1991 року, проводилися на основі схваленого 10 травня 1991 року нового Закону, який змінив принцип абсолютної більшості на звичайну більшість, що дозволило скасувати повторне голосування, а також змінити техніку голосування. Право висунування кандидатів у сенатори, як і на виборах до Сейму, належало виборцям, політичним партіям і громадським організаціям, які створювали виборчі комітети. Кожна кандидатура повинна бути підтримана щонайменше 3000 підписів виборців, які мешкають у відповідному окрузі, а виборчий комітет міг висунути стільки кандидатів, скільки мандатів налічує виборчий округ.

Наступним нормативним актом, який регулював спосіб проведення виборів, став Закон від 28 травня 1993 року, за яким проводились чергові та дострокові вибори до парламенту 1993 р. у зв'язку з перерозподілом функцій та повноважень між Сенатом та Сеймом. Він запроваджував декілька істотних змін у порівнянні з попереднім законодавством. Головна мета полягала у зниженні політичної розпорошеності Сейму, реалізацією повинно було стати зменшення розміру округів, запровадження системи д'Хондта (d'Hondt) та обмежувального порогу [2, с.83–85].

Розпочинаючи з 1997 і аж до 2007 рр. вибори регламентуються чинною Конституцією від 2 квітня 1997, а також Законом про вибори до Сейму та Сенату Республіки Польщі від 12 квітня 2001р. за яким проголошувалась пропорційна система з підрахунком голосів за методом Сен-Лаге. Згодом, 26 липня 2002 р., були внесені поправки, щодо повернення до системи д'Хондта, отже вибори 2005, 2007 а також додаткові вибори до Сенату 2008, 2010 та 2011 рр. відбувались за цією системою обчислення голосів. 5 січня 2011 року було прийнято Виборчий Кодекс який вступив в дію 31 липня 2011 року.

На підставі діючих законів та Конституції вибори відбуваються:

До Сейму вибори призначає президент Польщі, не пізніше ніж за 90 днів до закінчення 4 років з моменту початку строку повноважень Сейму; обирають 460 депутатів на підставі окружних виборчих списків у багатомандатних округах; при розподілі мандатів враховуються виборчі списки лише тих партій, які отримали щонайменше 5% голосів у масштабі країни. Для коаліцій виборчий поріг встановлено на рівні 8%. Якщо жодна з партій чи блоків не набере вказаного вище відсотка голосів, відповідні порого

знижуються до 3% і 5%. У багатомандатному окрузі вибирають щонайменше сім депутатів. Округ створюється в межах воєводства або його частини.

До Сенату обирають 100 депутатів на підставі більшості отриманих голосів у визначеному окрузі; від партії або блоку партій можуть балотуватися стільки кандидатів, скільки сенаторів вибирається у даному окрузі. Обраними вважаються кандидати, що набрали найбільшу кількість голосів [13].

Отже, виборча практика України показала недоліки кожної з апробованих виборчих систем. Так, застосування мажоритарної виборчої системи призвело до фальсифікацій та масштабного застосовування адмінресурсу. Пропорційна виборча система зменшила рівень фальсифікацій, однак висвітлила інші недоліки: у партійних списках з'являються некомпетентні особи; гальмується розвиток малих і середніх партій; відбувається купівля місць у партійних списках тощо.

Практика польської виборчої системи свідчить про більший рівень демократичності. Розпочинаючи з 1989 р. країна пройшла етап встановлення і злагодженого функціонування політичної системи загалом. В умовах діяльності двопалатного парламенту у зв'язку із більш тривалими та поміркованими процедурами прийняття рішень та більш адекватного представництва суспільства в органах влади, сенат доповнює представництво Сейму та регулює баланс інтересів між територіальними одиницями та соціальними верствами населення.

1. Балабан Р.В. Теорія виборчої системи / Р. Балабан. – К. : Либідь, 2007. – 112 с.
2. Бучковський Л. Трансформація Виборчого законодавства Польщі / Л. Бучковський // *Вибори і демократія*. – 2005. – № 3. – С. 79–89.
3. Жданов І. Яка виборча система необхідна Україні / І. Жданов // *Дзеркало тижня* – 2007 – 17 листоп. – С. 1–7.
4. Закон України “Про вибори народних депутатів України” // *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. – 1998. – № 2. – С. 205–255.
5. Закон України “Про вибори народних депутатів України” // *Урядовий кур’єр*. – 2001. – № 201–202. – 2 листоп.
6. Закон України “Про вибори народних депутатів України” // *Відомості Верховної Ради України*. – 2005. – № 39–39. – С. 449.
7. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про вибори народних депутатів України” від 1.06. 2007 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1114-16&key=4/UMfPEGznhhnJ6.ZiCOuqvbnH4XIs80msh8Ie6>.
8. Мосієнко В. Становлення та розвиток виборчого законодавства в Україні / В. Мосієнко // *Вісник ЦВК*. – 2007. – № 1 – С. 44–50.
9. Поливинчак Ю. Виборчі правила, перезавантаження / Ю. Поливинчак // *Україна, події, факти, коментарі*. – 2011. – № 9. – С. 11.
10. Харченко Л. В. Виборча система Республіки Польща досвід для України / Л.Харченко // *Стратегічні пріоритети* – 2007 – № 3 – С. 35–40.
11. Przystawa J. Dlaczego konieczna jest reforma systemu wyborczego? / J. Przystawa [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.prawica.net/node/7473>.
12. Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/visnyk/index.php?mID=12>.
13. Режим доступу : http://www.pkw.gov.pl/gallery/22/54/43/225443/Kodeks_wyborczy_-_druk.pdf.
14. Режим доступу : <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>.

В статтє раскрывається суть понятія избирательной системы, а также исследования и характеристика эволюции избирательных систем Украины и Республики Польша.

Ключевые слова: *избирательная система, мажоритарная избирательная система, пропорциональная избирательная система, смешанная избирательная система, избирательный округ, избирательный барьер, методы вычисления Дьондта, Сейнт-Лагю.*

The article reveals the essence of the concept of the electoral system, as well as research and evolution characteristics of electoral systems of Ukraine and the Republic of Poland.

Keywords: *electoral system, majoritarian electoral system, proportional system, a mixed electoral system, electoral district, the electoral methods D'ondta, Saint-Lahyu.*